

MODERNA GALERIJA, LJUBLJANA, SLOVENIJA

ZDENKA BADOVINAC*

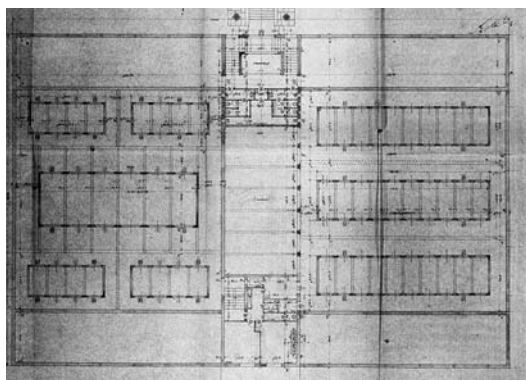
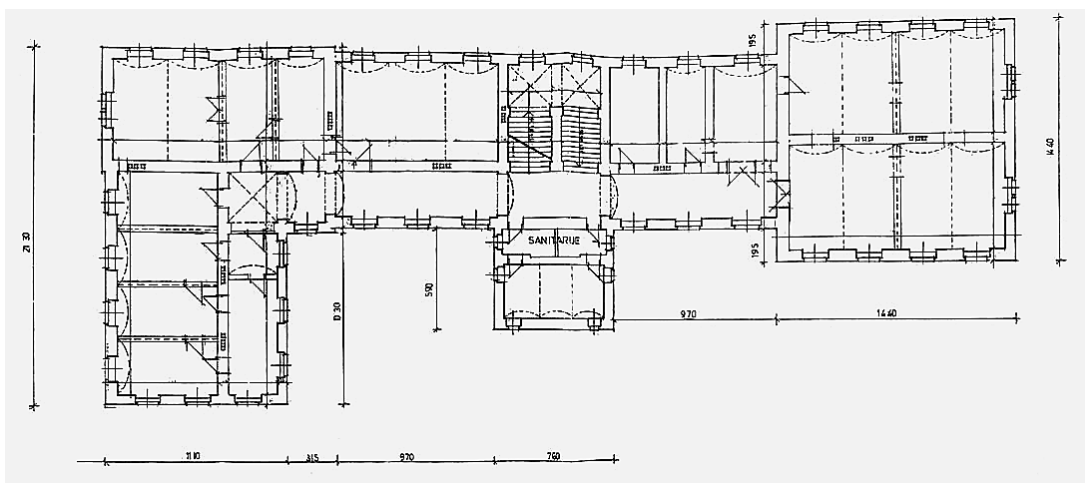

sl. 1. Moderna galerija, Tomšičeva 14, Ljubljana

Dopustite da prezentaciju započnem prikazom ova dva tlocrta. Prvi je tlocrt (sl. 5.) zgrade Moderne galerije Ljubljana, prve muzejske zgrade ikad sagrađene za takvu namjenu u Sloveniji, a drugi je tlocrt (sl. 3.) nove zgrade u Metelkovoj ulici u sklopu nekadašnje vojarne JNA. Zatim, dvije umjetničke instalacije izravno vezane uz obje zgrade. Prva je instalacija Tadeja Pogačara u središnjoj prostoriji Moderne galerije, a druga instalacija Daniela Burena u jednoj prostoriji zgrade u Metelkovoj. Oba se rada odnose na muzej kao ustanovu i na njegova arhitektonska obilježja. Godine 1995. pozvali smo slovenskog umjetnika Tadeja Pogačara da napravi instalaciju od radova različitih slovenskih suvremenih umjetnika iz naše zbirke, te da ih spoji u jednu povezanu cjelinu. Elementi njegovoga rada obuhvaćaju stolce, koji se mogu vidjeti na sredini predvorja, zidni sat, te natpise "ulaz/izlaz" na zidovima. Pogačar se tim elementima poslužio da bi prostoru u kojemu su izloženi radovi mladih umjetnika dao obilježja čekaonice pred vratima što vode u povijest. Pogačarov je rad u svojevrsnoj vezi s nacrtom Moderne galerije i njegovom simboličnom strukturom. Iz središnje prostorije Moderne galerije može se doći u gotovo sve ostale prostorije, pa posjetitelj može prošetati kroz sukcesivno prikazana razdoblja povijesti i njezino linearno vrijeme. Središnja prostorija stvara hijerarhiju izložbenih prostora

omogućujući odabir onoga najboljeg u nacionalnoj povijesti umjetnosti. Ili obrnuto, ona stvara hijerarhiju pri odabiru mladih umjetnika što još čekaju da ih se smjesti u pravi izložbeni prostor u koji se ulazi iz središnje prostorije.

Za našu izložbu *Form-Specific* 2003., u još neobnovljenoj zgradi u Metelkovoj, Daniel Buren napravio je instalaciju povezanu s lokacijom, tj. rad *in situ*, kako on definira pristup koji prikazuje mjesto izlaganja i njegova posebna obilježja što skreću pozornost s izloženog djela prema mjestu na kojemu je ono izloženo da bi se naglasio institucionalni sadržaj toga djela. Instalacija *Comme dans un miroir* (kao u zrcalu), *Division-Multiplication-Addition-Subtraction* prema autorovim riječima ... *jest igra s unutrašnjom arhitekturom i s granicama između unutrašnjega i vanjskoga te s bojom neba. I kao rezultat toga, sve što se može vidjeti kroz prozore zrcali se iz jedne u drugu prostoriju.* (*Form Specific/Arteast Exhibition, Moderna galerija Ljubljana/Metelkova*, 2003., katalog). Kad zgrada u Metelkovoj bude obnovljena, voljeli bismo konzervirati tu prostoriju kakva je sada, da zadržimo sjećanje na povijest zgrade. No ne samo zato. Ta je instalacija na neki način odraz čvrstoga vojničkog sustava u zrcalu umjetničkog sustava, pa tako predstavlja stalni kritički odmak u samoj jezgri Muzeja.

sl. 2. Daniel Buren, *Comme dans un miroir, Division-Multiplication-Addition-Subtraction*, instalacija in situ, izložba *Form-Specific 2003*, u jednoj prostoriji zgrade u Metelkovoj

sl. 3. Tlocrt nove zgrade u Metelkovoj 22, nekadašnja zgrada vojarne

sl. 4. Instalacija Tadeja Pogačnika u središnjoj prostoriji Moderne galerije Ljubljana, 1995.

sl. 5. Tlocrt Moderne galerije Ljubljana

Moj je kolega Igor Zabel pisao o činjenici da su tlocrti tada bivših muzejskih zgrada, koje su posebno zanimale i inspirirale projektanta Moderne galerije Edvarda Ravnikara, bili vrlo slični jedni drugima: svi su bili kružnog oblika kao kotač, tj. to su okrugle zgrade s hodnicima što se protežu od središta prema obodu u pravilnome zrakastom obliku, poput žbica kotača... To je oblik koji ima posebnu povijest i konotacije u zapadnome svijetu. Izravno je povezan sa strogom i hijerarhijskom arhitekturom zatvora, bolnica i sličnih ustanova..., s arhitekturom reda i discipline što ju je opisao Foucault. Zabel dalje piše: *Muzej, posebno muzej moderne i suvremene umjetnosti, djeluje poput zrcala ... Baš kao što zrcalo odabire određeni detalj*

ili ulomak, izdvaja ga iz tijeka stvarnosti i tako ga učini prvi put stvarno vidljivim, muzej prihvaća određene predmete i običaje vanjskoga svijeta, a oni, kako ulaze u institucionalizirani prostor umjetnosti (primjerice, kako su izloženi u prostorima nekoga muzeja moderne umjetnosti), gube svoju stvarnost i pretvaraju se u odraze i prezentacije stvarnosti, ali postaju vidljivima, dobivaju oblik i strukturu, značenje te novi kontekst. Oni ulaze u prostor vidljivoga, no istodobno i u sustav znanja... Kako muzej moderne umjetnosti "zrcali" svijet, njegove brojne aktivnosti i realitete, istodobno u nj unosi red i disciplinu, pretvara ga u sustav znanja, kroz njega stvara strukture moći. (Igor Zabel, *The Para – Mirror of the Parasitism*)
Vojarna u Metelkovoj u svom tlocrtu nema strukturu

Podjela muzeja suvremene umjetnosti počela je sredinom 1930-ih. Danas je jasno da su, nakon gotovo cijeloga stoljeća prikupljanja predmeta, muzeji postali ili povijesno usmjereni (ponovno) ili su se počeli pretvarati u nove umjetničke prostore koji se sve više razlikuju od muzeja 19. stoljeća, ili – dok ih se i dalje shvaća kao tradicijske muzeje – dobivaju nove zadaće koje polako, ali sigurno mijenjaju njihovu narav.

takve vrste. No i tamo se može pronaći ista logika, iako više u sklopu vojarnje kao cjeline, pri čemu su pojedine zgrade pristupačne iz zajedničkog dvorišta, koje tako služi i kao glavno stražarsko mjesto.

Gradnja glavne zgrade Moderne galerije započeta je kasnih 1930-ih, te je do 1941., kada je rat prekinuo građevne radove, bio sagrađen njezin vanjski plašt. Do 1945. služila je kao vojno skladište. Gradnja je nastavljena nakon rata. Moderna je galerija zakonski ustanovljena odlukom vlade Narodne Republike Slovenije početkom 1948. g. Nakon više od šezdeset godina djelovanja, Moderna je galerija zaista postala premala i neprikladna za svoje sve razgranatije programe. Godine 1994. Modernoj je galeriji na uporabu dodijeljena jedna od zgrada u sklopu vojarnje bivše JNA u Metelkovoju, kako bi se riješio naš problem nedovoljnog prostora. Godine 2000., za vrijeme izdavanja Ljubljanskog Manifesta koristili smo se još neobnovljenom zgradom za prvu javnu prezentaciju naše zbirke *Arteast 2000+*, koja je uglavnom usredotočena na umjetnost u istočnoj Europi i osnovana na tradicijama avangarde. Ta je prezentacija ujedno bila i najava za novi muzej suvremene umjetnosti koji će se razviti na temelju te zbirke.

Točnije, sama je dodjela nove zgrade zahtijevala podjelu Moderne galerije na Muzej moderne umjetnosti (koji bi ostao u postojećoj zgradi Moderne galerije) i Muzej suvremene umjetnosti (koji bi bio smješten u Muzeju dodijeljenju vojarnju u Metelkovoju). Kad se Moderna galerija suočila s činjenicom da svoje buduće djelovanje i programe mora planirati u dvije zgrade, bilo je jasno da je najprihvatljivija podjela između moderne i suvremene umjetnosti. Nužnost osnivanja novoga muzeja suvremene umjetnosti potvrđena je *Odlukom o nacionalnom programu kulture za 2004. – 2007.* Međutim, početkom 2005. izabrana je nova vlada, a novi je ministar kulture nedavno zaključio da bi mogao promijeniti namjenu zgrade u Metelkovoju. Naposljetku je dao i novi prijedlog na koji smo mi vrlo negativno odgovorili. U njemu je najbitnije to da bi Moderna galerija trebala samo koordinirati program sastavljen od izložbi koje bi neovisno postavljale razne ustanove u Ljubljani. To burno suprotstavljanje novome prijedlogu za posljedicu je imalo zahtjev da ponovno i još detaljnije elaboriramo naš program za Metelkovu. Nedavno smo to obavili i sad očekujemo da naš ministar donese konačnu odluku o programu za zgradu. Radije ne bih detaljnije govorila o toj situaciji za koju se nadam da će se uskoro razriješiti u našu korist, već ću posebno prikazati restrukturiranje našeg programa koji je već jedanput prihvatio bivši ministar kulture, a trenutačno se ponovno razmatra.

Već je spomenuto da je program Moderne galerije reorganiziran u dva dijela – Muzej moderne umjetnosti i Muzej suvremene umjetnosti, a oni se definiraju ovako: Muzej moderne umjetnosti sustavno istražuje, skuplja i prezentira umjetnost moderne i njezinu tradiciju.

Aktivnosti Muzeja ponajprije su usredotočene na slovensku umjetnost 20. st., od početaka moderne oko 1900. g. do današnjih umjetnika koji nastavljaju stvarati prema tradiciji smjerova moderne.

Muzej suvremene umjetnosti prati stvaralaštvo suvremenih umjetnika na području vizualnih umjetnosti. Prezentira nove sadržaje i teme, nove načine izražavanja, izlaganja i tumačenja suvremene umjetnosti; redovito otkupljuje radove slovenskih umjetnika i ima stalni postav zbirke umjetnosti 21. stoljeća; a otkupljenim radovima inozemnih umjetnika upotpunjuje međunarodnu zbirku *Arteast 2000+*.

Osnivanje muzeja posvećenog suvremenoj umjetnosti nije nužno samo zbog pretrpanosti i nedostatka prostora u Modernoj galeriji već i zbog činjenice da u Sloveniji nema glavne ustanove koja bi bila prikladna za suvremene inovatorske prakse i njihove tradicije.

U nastavku ću pokušati objasniti zašto se suvremena umjetnost pojavila kao najbitniji problem koji zahtijeva dodatnu pozornost.

Boris Groys vrlo je slikovito opisao različitost umjetničkih muzeja u svome eseju *On the New*, u kojemu kaže da ... *umjetnici od početka znaju da će ih skupljati – i zapravo žele da ih se skuplja. Dinosauri nisu znali da će jednoga dana biti izloženi u prirodoslovnim muzejima, no suprotno tome, umjetnici znaju da će jednoga dana biti predstavljeni u povijesno-umjetničkim muzejima. Koliko na ponašanje dinosaura – bar u jednome određenom smislu – nije utjecala činjenica da će jednom biti izloženi u modernome muzeju, toliko na ponašanje modernog umjetnika takva mogućnost utječe.*

Podjela muzeja suvremene umjetnosti počela je sredinom 1930-ih. Danas je jasno da su, nakon gotovo cijeloga stoljeća prikupljanja predmeta, muzeji postali ili povijesno usmjereni (ponovno) ili su se počeli pretvarati u nove umjetničke prostore koji se sve više razlikuju od muzeja 19. stoljeća, ili – dok ih se i dalje shvaća kao tradicijske muzeje – dobivaju nove zadaće koje polako, ali sigurno mijenjaju njihovu narav.

Dvojba o kompatibilnosti moderne, odnosno suvremene umjetnosti i muzeja ostaje nerazriješena. Alfred Barr, direktor prvoga muzeja posvećenog "živoj" umjetnosti, newyorške MoMA-e, poslužio se metaforom torpeda da bi ilustrirao poslanje muzeja tadašnje suvremene umjetnosti. Vrh torpeda je budućnost koja dolazi sve bliže i bliže, a njegov rep je prošlost koja stalno uzmiče. MoMA-in rep se stoga s vremenom podebljava, tj. MoMA će uskoro postati ponajprije muzej klasičnih majstora modernizma. Kritičari su počeli prigovarati sve konzervativnijoj ustanovi MoMA-e kao vrhovnom arbitru suvremene umjetnosti.

Pokretana željom da se ponovno vrati na područje suvremene umjetnosti, MoMA se prije nekoliko godina ujedinila s PS1 Contemporary Art Centrom.

Muzej suvremene umjetnosti često je tvornica u kojoj se stvaraju umjetnine, ili prostor koji određuje neku stvar kao umjetninu.

sl. 6. Plakat za izložbu Form-Specific 2003, Metelkova 22, Ljubljana

sl. 7. Razglednica s fotografijom zgrade tadašnje vojarne u Metelkovoj

Za muzeje u novim društveno-političkim vremenima, bez tradicija koje bi ih povezivale s kanoniziranom poviješću i izvan svjetskih središta, jedan od prioriteta trebao bi biti to da postanu samostalni partneri u svjetskoj razmjeni ideja.

Dvojba o tome pripada li živa umjetnost muzeju ili ne danas je zastarjela. Otvoreno je samo pitanje kako će se muzeji osnovani za živu umjetnost oduprijeti mrtvome vremenu. Muzeji suvremene umjetnosti najčešće postoje u simbiozi s muzejima – sada već povijesne – umjetnosti moderne, što ima i dobrih i loših strana. Dobro je to što moderna daje povijesni kontekst za suvremeno, dok ono povijesno ostaje svježije i privlačno zahvaljujući svome suživotu sa suvremenim. Loša strana te simbioze jest to što je, zbog kroničnog nedostatka prostora u muzejima, vrlo teško održavati pravu ravnotežu te ponuditi javnosti i povijesne i suvremene sadržaje. Odnos modernoga i suvremenoga u primjeru Moderne galerije planiramo razriješiti podjelom aktivnosti u dvije zgrade, postojeće zgrade Moderne galerije i one u Metelkovoj.

Aktivnosti u Metelkovoj treba usredotočiti na suvremene umjetničke prakse i teorije, na interdisciplinarnost i međunarodni dijalog. Uz zbirku *Arteast 2000+* morao bi se skupiti arhiv umjetnika i područja obuhvaćenih tom zbirkom, što će omogućiti pomnije proučavanje, osobito umjetnosti istočne Europe. Stoga bi Metelkova trebala postati i prostor za širu kulturalnu i društveno-političku raspravu u kojoj bi posjetitelji mogli sudjelovati u potpunosti.

U većini postkomunističkih zemalja prevladavaju muzeji moderne umjetnosti koji su još u uskoj vezi s nacionalnom poviješću umjetnosti, ili bar s poviješću određene zemlje. Sad se pojavljuje dvojba kako ici

dalje, koja je vrsta muzeja primjerenija? Pojam našega muzeja kao isključivo nacionalnog muzeja postupno se mijenja u posljednjem desetljeću putem različitih projekata povezanih s našim specifičnim kulturalnim i geopolitičkim sadržajem i definira našom zemljopisnom lokacijom i poviješću, što naš prostor smješta u srednju i istočnu Europu.

O muzeju bismo trebali razmišljati kao o instrumentu koji određuje potrebe specifičnih lokalnih zajednica, koje nisu samo kombinacije iznad podvojenosti između, primjerice, kultura Istoka i Zapada. Danas lokalne zajednice trebaju nova pravila pregovaranja o svojoj aktivnoj ulozi u globalnim igrama. Za muzeje u novim društveno-političkim vremenima, bez tradicija koje bi ih povezivale s kanoniziranom poviješću i izvan svjetskih središta, jedan od prioriteta trebao bi biti to da postanu samostalni partneri u svjetskoj razmjeni ideja. Jedan od najvažnijih uvjeta za to jest definiranje njihova simboličkog kapitala, njihovih umjetničkih tradicija i njihovih sadašnjih potreba i prioriteta.

U posljednja dva desetljeća – barem na Zapadu – muzejska je arhitektura postala vrlo važna, katkad čak važnija od sadržaja muzeja. Ona je postala simbolom grada i zemlje, a vrlo često i glavnom turističkom atrakcijom.

Moderna galerija danas je suočena s dvije vrlo različite vrste arhitekture: muzejskom zgradom klasične muzejske strukture s bogatim metaforičnim značenjem i zgradom vojarne u Metelkovoj. Buduća je obnova obiju

sl.8.-10. Radovi s međunarodne izložbe
Arteast 2000+

A presentation at the international conference 'Destination. New Museum. Building' Museum of Contemporary Art, Zagreb, Croatia, 2006.

The text has been slightly modified in line with the editing and subediting conventions of the publication.

Prijevod s engleskog jezika /
Translation from English:
Vesna Bujan

Images: © Moderna galerija
Ljubljana, Slovenija

zgrada među prioritetima u državnome investicijskom programu, uz još nekoliko, nažalost, otvorenih pitanja poput onoga o njihovome sadržaju. Postoji zanimljiva obrnuta simetrija i u sudbini tih dviju zgrada: tijekom Drugoga svjetskog rata Moderna galerija služila je u vojne svrhe; a, bez obzira na raspravu koju sam spomenula, bivša vojarna izgrađena u Metelkovoj danas već služi našem muzeju.

U primjeru našeg muzeja, kao, naravno, i u mnogim drugima, možemo vidjeti da uporaba arhitekture može biti mnogo fleksibilnija nego što je bilo prvotno planirano. Isto vrijedi i za muzejske koncepte. Ako je u muzejima bila riječ o svrstavanju povijesti, npr. u različite stilove, danas oni mogu služiti kao središta stvaranja znanja, ustanove sa sustavima otvorenih struktura gdje, kao u primjeru rada Tadeja Pogačara, ne znamo točno ni gdje povijest započinje ni gdje završava. U muzeju danas više nije riječ o dopunjavanju postojećih prostora već o zacrtavanju različitih povijesti i njihovih novih područja zajedno s novim muzeološkim metodama. Naravno, treba spomenuti razonodu, kao i turizam. Međutim, muzeji bi trebali više nastojati spojiti ih sa svojim sustavima znanja. Iz povijesti arhitekture možemo saznati da su muzeji bili građeni pokraj gradskih parkova radi povezivanja naobrazbe s razonodom u slobodno vrijeme, a većina vojarni isto je tako građena u predgrađima, ali s drugim ciljem – radi toga da vojnici mogu vježbati u prirodi skriveni od pogleda građana. No, kako smo saznali iz Burenove instalacije, jedan sustav zrcali drugi pa, u završnoj analizi, postoji jedan prevladavajući sustav koji uvjetuje sve ostale. Poput zrcala, muzej odabire ulomke stvarnosti da bi ih učinio vidljivima. Nije vjerojatno da zrcaljenjem jednoga sve komercijaliziranijeg i ideologiziranijeg svijeta muzej može učiniti bitne promjene, no možemo reći da taj odraz u zrcalu istodobno govori o disciplini i o slobodi. To je vrlo precizan sustav znanja koji može zadržati svoju samostalnost među muzejskim zidovima. Što više zidova muzej bude imao, to će imati veću samostalnost.

MUSEUM OF MODERN ART, LJUBLJANA, SLOVENIA

Moderna galerija in Ljubljana was established in 1948. The building became too small for all the tasks performed by the museum and its collection. For this reason, a former army barracks building at Metelkova 22 was allocated to the Moderna galerija in 1995.

The division of the Moderna galerija in two buildings led to a reorganization of work into two units: the present Moderna galerija premises, the Museum of Modern Art and the Museum of Contemporary Art in the Metelkova building.

The Gallery is the Slovene national institution for modern and contemporary art. As a museum of Slovene modern art, it explores and presents the 20th century Slovene art tradition, while as a museum of contemporary art and exhibition venue it presents new art practices and their context.

Moderna galerija has premises at three locations: in the main building, the former army barracks in Metelkova Street and Mala galerija (Small Gallery). The main building hosts a permanent exhibition of selected works of the 20th century Slovene art, as well as temporary exhibitions.

* ZDENKA BADOVINAC, Director of Moderna galerija / Museum of Modern Art, Ljubljana, curated numerous exhibitions presenting both Slovene and international artists. Her major projects include: *Silence – Contradictory Shapes of Truth* (1992), *House in Time* (1995), *The Sense of Order* (1996), *The Art of Eastern Europe in Dialogue with the West* (2000), *Democracies / Tirana Biennale* (2005), *Interrupted Histories* (2006).

She was the Slovene Commissioner at the Venice Biennale (1993 – 1997, 2005) and the Austrian Commissioner at the Sao Paulo Biennial (2002).